

mijski spis o svim transformacijama ležećim u temelju univerzuma).

Zašto zmija i zmaj?

Zmija je životinja koja se uspostavlja kao opreka čovjeku, iako on u sebi, u najnižim dijelovima svoga bića, nosi upravo jednu zmijsku dimenziju - to je ono neshvatljivo, tajnovito, bez početka i kraja. Kao gospodar životne snage ona je prepreka koju u njenom negativnom aspektu valja svladati da bi se dosegla razina svetog.

Zmaj je također simbol demonskih težnji, on je protivnik kojeg treba savladati da bi se došlo do "skrivenog blaga". U legendi o Siegfriedu npr. blago koje zmaj čuva sama je besmrtnost.

Zato su i zmija i zmaj arhetipovi nižih čovjekovih moći koje valja pobijediti snagom vlastitog Ja u duhovnom nastojanju oko zadobivanja zlata, edenskog stanja tj. besmrtnosti. Na tom putu kao pouzdan vodič pokazuje se alkemija. Barem alkemičarima!

U knjizi koja je pred nama u prvom je dijelu riječ o alkemiji uopće, a u drugom dijelu povijesno je prikazan razvoj alkemije kako u Evropi, tako u Kini i islamskom svijetu. Preko engleskih alkemičara spominju se učenja T.B.Paracelsusa, Rozekrucijanaca, J.V. Andreea, E. Ashmolea i J. Deeja, a spominje se i veza I. Newtona s rozekrucijanskom tradicijom.

Treći dio nazvan *Interludium* donosi sve znakove, simbole i enigme toliko karakteristične za alkemijsko naučavanje i u njima se ogleda silna tendencija ezoteričnosti i hermetičnosti.

U četvrtom dijelu pod nazivom *Alkemistika* upoznajemo se s autentičnim tekstovima koji nam s obzirom na neupućenost u alkemistički *praxis* ostaju najbizarnijima u svjetlu izriječka - *obscurum per obscurius, ignotum per ignotius*.

Ipak u svojoj ideji o mogućim transformacijama, alkemija je bila u uskoj vezi s religijom, tj. realizirati zlato (odnosno duh u sebi) sastavni je dio svakog religijskog nauka, ali ipak namijenjen onima koji su zreli da ga prime. Alkemistički laboratorij, kako mu i samo ime kaže, mjesto je rada i molitve - *labor, oratorio*. Odatle upravo sva alkemijska hermetičnost i

ezoteričnost.

"Zbog ovoga sva tama će odleteti od tebe", poruka je iz *Tabule Smaragdine* namijenjena onome tko pomno provodi njene naputke, jer samo taj će doseći svjetlo, zlato, besmrtnost, drugim riječima, u temelju svega ležeći duh, a zmija i zmaj, koji su mu se na tom putu ispostavljali kao zapreke, iščezavaju.

U vrijeme vrhunskih dostignuća prirodnih znanosti, posebice fizike i kemije, pokazuje se u čovjekovoj težnji za spoznajom svega što jest aktualnost i "neznanstvenih" (odnosno znanosti prethodećih) disciplina: metafizike i alkemije. Bilo da ih uzimamo ozbiljno kao istinosne ili pak samo kao dio kulturne povijesti ili povijesti ljudskih zabluda, ne možemo ignorirati njihovo prisustvo, niti pak težnju sve šireg kruga ljudi da se upozna s njihovim sadržajima.

U svjetlu takvih potreba valja gledati i na nedavno izašlu knjigu o povijesti alkemije *Zmija i zmaj*. Antropologijski gledano, alkemijska znanja pripadaju vrhunskom simboličkom izričaju i utoliko njezini sadržaji mogu biti ishodištem interpretativnih semioloških teorija.

SNEŽANA ZORIĆ

James Danandjaja, *An Annotated Bibliography of Javanese Folklore*, Center for South and Southeast Asia Studies, Berkeley 1972, 162 str.

Anotirana bibliografija javanskog folkloru opsežan je rad J. Danandjaje i jedinstven na ovom području upravo stoga što se folklorom kao zasebnom disciplinom gotovo nitko u Indoneziji ne bavi. Do nedavna je to bio predmet proučavanja nekolicine stranih istraživača (uglavnom nizozemskih) i upravo to bilo je razlogom što se J. Danandjaja odlučio da sve što je zapisano skupi u jednoj ovako anotiranoj bibliografiji. Bez pretenzija da bibliografija bude potpuna, autor se odlučio na dostupne izvore kalifornijskog univerziteta u Berkeleyu i *Wason zbirke* Cornellskog sveučilišta. Osim pojedinih knjiga, jedinice su popisane iz eminentnih časopisa koji obrađuju teme s

područja javanskog folklora, poimence "Djawa" (1921-1941); "Bijdragen tot de Taal-, Land-en Volkenkunde van Nederlandsch - Indië" (1853-1968); "Nederlandsch - Indië Oud en Nieuw" (1916-1934); "Culturel Indië" (1939-1945); "Indië" (1917-1927); "Tropisch Nederland" (1928-1939) etc.

Na samom početku Danandjaja objašnjava što razumije pod javanskim narodom, folklorom uopće i konačno javanskim folklorom.

Naime, Javanci se razlikuju od drugih etničkih grupa u Indoneziji povijesnim *backgroundom*, čemu i zahvaljuju svoj jezik i kulturu. U tom kontekstu javansko se društvo pokazuje kao strogo podijeljeno na seosko stanovništvo (*wong tjilik*) i gradsko (*priyayi*). Trgovci su u oba slučaja *wong saudagar* i žive u posebnim naseljima, bilo u selu ili u gradu (*kauman*). Plemstvo (*udara*) živi uglavnom u gradovima Yogyakarta i Solo. Osim ove horizontalne podjele postoji još niz vrlo kompliciranih razdioba unutar kojih se Javanci sasvim dobro snalaze, no za potrebe ovoga prikaza bile bi preopširne.

Spomenimo samo da su, što se religijske pripadnosti tiče, Javanci uglavnom muslimani, ali ima ih i kršćana, buddhista i hinduista (npr. Tenggerani s istočne Jave). Definicija folklora koju Danadajaja prihvaća jest Jan Harold Brunwandova, a u njoj je pobrojano pet osobina konstitutivnih za folklor kao fenomen istraživanja:

1. folklor je usmen
2. tradicionalan - prenosi se u relativno fiksiranom ili standardiziranom obliku i širi se među članovima svake grupe
3. folklor egzistira u različitim inačicama istoga teksta
4. obično je anoniman
5. folklor pokazuje sklonost formalnim izričajima stvarajući tako tradicionalan verbalni stereotip.

Ono što se na kraju ispostavlja kao odrednica javanskog folklora jest da je to ona građa javanske kulture koja se tradicijski prenosi među članovima svake grupe Javanaca na različite načine, bilo u obliku usmenih predaja ili izvođenjem običaja. Osim verbalnog postoje (po Brunwandu) djelomično verbalni i never-

balni oblici folklora. Oblici verbalnog folklora podijeljeni su na kazivanja, poslovice, zagonetke, usmeno pjesništvo, mitove, legende i bajke, djelomično verbalni oblici folklora uključuju vjerovanja (i praznovjerice), narodne igre, dramu, ples, običaje i svečanosti a neverbalni oblici folklora u svom materijalnom aspektu jesu arhitektura, umijeća i zanatstva, kostimi i nakit, narodna medicina, hrana i piće, muzički instrumenti, oruđa i oružja. Neverbalni nematerijalni oblik folklora odnosi se na glazbu. Pobrojala bih samo nekoliko općih naslova koje nalazimo u bibliografiji, a koji su nužna pretpostavka razumijevanju kako svekolikog javanskog života tako i folklora kao njegova sastavnog dijela. To su:

Pigeaud, Th.G.Th., *Java in the Fourteenth Century; a Study in Cultural History. The Negara-Kertagama by Rakawi Prapanca of Majapahit 1365 A.D.* The Hague: Martinus Nijhoff 1960-1963. (br.9), u kojoj se veliča i slavi vladavina kralja Hayam Wuruka (1350-1389), opisuju se običaji na njegovu dvoru, te plesovi i rituali koji su se u to vrijeme izvodili,

Raffles, Th.St. - *The History of Java*, Kuala Lumpur, London, New York 1965 (br.12), čije 7 poglavlje opisuje sve naprijed nabrojane vidove folklornog izražavanja,

Holt, Claire - *Art in Indonesia, Continuities and Change*, Ithaca New York 1967, gdje se kroz prizmu estetičkog, sociološkog i etnološkog pristupa izlaže javanska umjetnost kao sastavni dio javanskog života u čijem je središtu boginja riže kao dominantan lik, bilo u svom mitolojskom, bilo u svom religijskom vidu (Vidi Hidding, K.A.H. - Nji Pohatji Sangjang Sri, Leiden 1929, br.62).

Osim što je anotirana, ova je bibliografija popraćena opširnim uvodom koji je od neprocjenjive važnosti svakom početniku u istraživanju ovog širokog i nadasve raznolikog sadržaja.

Predgovor bibliografiji napisao je Alan Dundes naglašavajući njezinu vrijednost u komparativnim istraživanjima, gdje omogućuje proširenje kulturnih granica, jer "student pojedinog tipa bajke ili običaja ima da razmotri svaku poznatu manifestaciju predmeta koji istražuje. U svjetlu toga vidjet će se da je

bibliografija javanskog folklora od velike važnosti ne samo studentima javanskog folklora, nego također onima koji studiraju folklor

Indonezije, Jugoistočne Azije i najzad cijeloga svijeta" (Dundes, *Preface iii*).

SNJEŽANA ZORIĆ